

Gniazdowanie sieweczki obrożnej *Charadrius hiaticula* w Wielkopolsce – stan aktualny i zmiany

Sławomir Mielczarek

Abstrakt. W pracy przedstawiono aktualne informacje o występowaniu sieweczki obrożnej *Charadrius hiaticula* w Wielkopolskim Regionie Ornitologicznym (35 800 km²). W czasach historycznych sieweczka ta była uznawana za gatunek wyłącznie przelotny. Po raz pierwszy lęgi 13 par odnotowano w czerwcu roku 1959 nad Wartą między Uniejowem i Kołem. W wyniku kilkuletniej inwentaryzacji gatunku w latach 1970. i 1980. oceniono wielkość wielkopolskiej populacji na 60 par. W latach 1993–1995 w dolinie Warty stwierdzono lęgi 22–29 par, a w roku 1997 na zwałowiskach i wyrobiskach kopalni Konin i Adamów naliczono 27–28 par. Aktualną liczebność sieweczki obrożnej w Wielkopolsce oceniono na 5–15 par. Gatunek zasiedlał przede wszystkim wschodnią część regionu, dolinę środkowej Warty i tereny kopalni odkrywkowych Konin i Adamów oraz składowiska popiołów. Głównymi przyczynami spadku liczebności były: zanik siedlisk na skutek zmian naturalnego reżimu hydrologicznego rzeki Warty, zmiany w sposobie użytkowania łąk i pastwisk, a na terenach przemysłowych wprowadzanie nowych metod rekultywacji. Spadek liczebności sieweczki obrożnej wskazuje na pilną potrzebę wdrożenia skutecznych programów ochrony gatunku w najważniejszej wielkopolskiej ostoi – Dolinie Środkowej Warty.

Nesting of the Common Ringed Plover *Charadrius hiaticula* in Wielkopolska – current status and changes. Abstract. This article presents the current occurrence of Common Ringed Plover *Charadrius hiaticula* in the Wielkopolska Ornithological Region (35,950 km²). In the past, Common Ringed Plover was considered as a migrant species only. The first 13 breeding pairs on the Warta River were recorded in June 1959 between Uniejów and Koło. The inventory of this species conducted for several years during 1970s and 1980s assessed the population in Wielkopolska at 60 pairs. 22–29 breeding pairs were found in 1993–1995 in the Warta River valley and 27–28 pairs at heaps and mine excavations in Konin and Adamów in 1997. The current number of the Common Ringed Plover in Wielkopolska has been estimated at 5 to 17 pairs. The species inhabits mainly the eastern part of the region, the central part of the Warta River valley and the grounds of the open-cast mines of Konin and Adamów as well as ash landfills. The main reasons for the decline include loss of habitats due to changes in the natural hydrological regime of the Warta River, changes in the use of meadows and pastures, and new methods of remediation of industrial areas. The decline of Common Ringed Plover indicates an urgent need to implement effective conservation programmes to protect this species at its most vital refuge in Wielkopolska – the Middle Warta River Valley.

W Polsce liczebność sieweczki obrożnej *Charadrius hiaticula* w końcu lat 1990. oceniono na 350–400 par, sugerując stały stan populacji (Tomiałojć & Stawarczyk 2003, Sikora et al. 2007). Pomimo tak sformułowanej oceny w całej Polsce obserwuje się spadek liczebności populacji lęgowej. Zanikła część stanowisk wzdłuż wybrzeża Bałtyku, a nadmorskie lęgowiska są obecnie rozproszone (Antczak & Ziółkowski 1991, Antczak et al. 1999, Ożarowski 2000, Przybycin 2002). Populacja lęgowa na śródlądziu również wykazuje silny spadek liczebności połączony z redukcją zasięgu m.in. nad Wisłą, środkową Wartą, dolną Pilicą i w dolnym biegu Narwi (Wesołowski et al. 1984, Bukaciński et al. 1994, Krupa & Winiecki

2000, Przybycin & Przybycin 2003, Chylarecki 2007). W Polsce siewczkę obrożną objęto ochroną ścisłą, wymaga ona ochrony czynnej (Dz. U z 2004. Nr 220, poz. 2237). Gatunek ten umieszczono w Polskiej czerwonej księdze zwierząt z kategorią VU – gatunek wysokiego ryzyka, narażony na wyginięcie (Chylarecki 2001). Głównymi przyczynami spadku liczebności są: utrata siedlisk lęgowych w wyniku zmian reżimu hydrologicznego rzek (zmiany częstotliwości i długości zalewów), ograniczenie powierzchni nadrzecznych pastwisk (zmniejszenie intensywności wypasu bydła lub jego zaniechanie, a w konsekwencji zarastanie), niska udatność lęgów spowodowana ruchem turystycznym i drapieżnictwem oraz straty w lęgach zakładanych w siedliskach antropogenicznych.

Stan wiedzy o występowaniu siewczki obrożnej w Wielkopolsce jest stanowczo niezadowolający, a informacje o jej stanowiskach znajdują się w wielu, niekiedy trudno dostępnych publikacjach i maszynopisach. Niniejsza praca podsumowuje informacje o występowaniu gatunku w Wielkopolsce (35 800 km²) w nowych, zmienionych granicach ornitologicznych.

Materiał i metody

Zasadniczy materiał zgromadzono w latach 2005–2013 podczas prac terenowych prowadzonych na wcześniej rozpoznanych, kluczowych stanowiskach siewczki obrożnej w dolinie Warty (Chylarecki et al. 1992, Winiecki et al. 1997) na terenach kopalni odkrywkowych oraz składowisk odpadów paleniskowych (popioły) w okolicach Konina i Turku. Kontrole poszczególnych stanowisk prowadzono pomiędzy 20.04–30.06., w czasie odbywania przez siewczki obrożne pierwszego i drugiego lęgu. W każdym z sezonów przeprowadzono po 1–2 kontrole wszystkich potencjalnych stanowisk na terenach przemysłowych, po 2–3 kontrole odcinka doliny Warty pomiędzy Kołem a ujściem Proсны, kontrolując każdorazowo całe międzywale i zawale – do 200 m od wału. Szczególną uwagę zwrócono na skontrolowanie zalewowych pastwisk, piaszczystych wysp i odsypisk w korycie rzeki, a gdy istniało prawdopodobieństwo odbywania lęgów, także zaorane łąki, często podtopione i rozmyte przez wiosenne wezbrania wody. Liczebność par oceniono na podstawie znalezionych gniazd lub obserwacji ptaków z pisklętami. Za lęgowe uznawano również osobniki wykazujące charakterystyczne zachowania: toki, wygrzebywanie dołków gniazdowych bądź zaniepokojenie wskazujące na obecność gniazda lub piskląt. Pozostałe informacje o gniazdowaniu siewczki obrożnej z terenu Wielkopolski uzyskano z materiałów opublikowanych i niepublikowanych udostępnionych przez wielkopolskich obserwatorów ptaków. Wiele niepublikowanych informacji uzyskano z kartoteki Zakładu Biologii i Ekologii Ptaków Uniwersytetu im. A. Mickiewicza w Poznaniu, uwzględniono również informacje zebrane w latach 2000–2013 i zdeponowane w Wielkopolskiej Kartotece Ornitologicznej (www.wko.eko.org.pl).

Wyniki

Liczebność do roku 2004

Od wykrycia po raz pierwszy w Wielkopolsce lęgów 13 par siewczki obrożnej w roku 1959 pomiędzy Uniejowem i Kołem, liczebność gatunku do lat 1980. wzrosła do około 60 par. Wskazują na to wyniki kilkuletniej inwentaryzacji (Chylarecki et al. 1992, Winiecki 2000) (tab. 4). Ten wyraźny wzrost liczebności w stosunku do oceny z roku 1973, kiedy na odcinku doliny Warty między Sieradzem i ujściem Proсны (włącznie z terenem doliny obecnie zajmowanym przez zb. Jeziorsko) wykazano 30–33 pary, miał niewątpliwie związek z efektem trwających wtedy prac związanych z sypaniem wałów przeciwpowodziowych (Winiecki 2000). Na najdalej wysuniętym na zachód stanowisku w dolinie Warty, pojedyncze pary miały się gnieździć w roku 1959 koło Krajkowa (Wołk 1974)

i w roku 1982 koło Rogalina (Łucka & Winiecki 2000). Poza doliną Warty po raz pierwszy lęgową 1 parę z pisklęciem napotkano w roku 1960 na podmokłej uprawie obsadzonej młodymi drzewami nad Jez. Powidzkim (Kozłowski 1961). Najdalej wysuniętymi na południe były stanowiska w rejonie Przygodzic: w roku 1966 – 5 par gniazdowało na stawach Trzcieliny, w roku 1968 – 1 para na stawie Kocięba, w latach 1982 i 1983 – po 2 pary na stawach Dębica (Dyrcz et al. 1991), w roku 1998 – 1 para na stawie Trzcieliny Wielki (MM), w latach 1990 i 1991 – 1 para na stawie Kocięba Nowa 5 (MM, WKu), w roku 1993 prawdopodobnie 1–2 pary lęgowe na stawie Drygas 6 (MM, JW), w roku 1994 – 6 par w skupieniu na stawie Trzcieliny Mały (MM), w roku 1995 – 1 para na stawie Drygas 6 (MM), a w roku 1997 – 1 para na stawie Trzcieliny Mały (MM, WK). W latach 1987–1991 kontrolowano jedynie stanowiska najliczniejszego występowania gatunku w dolinie Warty, skupiające około 80% populacji. Uzyskane wtedy wyniki wskazywały na spadek liczebności do około 25–30 par (Chylarecki et al. 1992). Kolejne inwentaryzacje gatunku w dolinie Warty na odcinku pomiędzy Uniejowem i ujściem Proсны w latach 1993–1995 pozwoliły na udokumentowanie dalszego spadku liczebności do poziomu 23 par (Winiecki et al. 1997), a w roku 2000 we wschodniej części doliny wykazano już tylko 5 par (Tomiałojć & Stawarczyk 2003). Tego samego roku kolejne cztery stanowiska z pojedynczymi parami wykryto w zachodniej części doliny w Sławsku (PP), na odcinku Łąd–Ratyń (KM), nad Czarną Strugą pod Oleśnicą oraz na odcinku Rogalinek–Rogalin (KM) (Krupa et al. 2002). Poza doliną Warty 1 para gniazdowała nad Jez. Głodowskim (MP) w pow. konińskim. W roku 2001 w zachodniej części doliny wykryto kolejną parę na stanowisku przy ujściu rzeczki Pyszczycy koło Śremu i 1 parę na osadnikach Babki w Poznaniu (MSz). W roku 2002 pojedynczą parę stwierdzono na międzywalu Warty koło Oleśnicy (Krupa et al. 2004). Pomimo sformułowań, że stanowiska w zachodniej części doliny Warty – poniżej Konina zanikły (w połowie lat 1980. było to ponad 35 par, a w latach 1986–1995 odpowiednio 6, 3 i 1 para) (Winiecki et al. 1997, Krupa & Winiecki 2000, Winiecki 2000), to jednak dochodziło do sporadycznego gniazdowania sieweczki obrożnej na tym obszarze, a dowodzą tego stwierdzenia lęgów pod Oleśnicą i koło Śremu. Wiosną w roku 2004 – 1 parę lęgową obserwowano także w kopalni wapienia przy stawach w Objezierzu (KM).

Sporadyczne lęgi sieweczki obrożnej wykryto także w innych miejscach Wielkopolski: w latach 1988 i 1989 pojedyncze pary na zb. Wonieść (Kuźniak & Lorek 1993), w latach 1984, 1992 i 1993 po 1–2 pary nad Jez. Kaliszańskim (Winiecki 2000), w roku 1992 – 3–4 pary nad Jez. Skorzęcińskim, w roku 1992 – 13 par i w roku 1994 prawdopodobnie 2 pary na spuszczonej stawach „Gosławice” (Grzybek 1996), w roku 1992 – 1 para na Jez. Maltańskim w Poznaniu (Lewartowski & Winiecki 1992), w roku 1993 prawdopodobnie 2 pary na stawach w Gocanowie (Kupczyk 1997), w latach 1983 i 1984 odpowiednio 2 i 8 par na stawach w Miłosławiu (Lewartowski & Winiecki 1992), w roku 1989 – 1 para na polach irygacyjnych w Pile, w roku 1982 – 1 para w żwirowni koło Zakrzewa (Winiecki 2000), na początku lat 1980. – 1 para na podtopionym polu kukurydzy koło Jez. Bytyńskiego (Lewartowski & Winiecki 1992) oraz w roku 1990 – 1 para na stawach hydrotechnicznych w Śremie (Winiecki 2000). W latach 1997 i 1998 – 1 para gniazdowała przy wysypisku śmieci koło Pakości (AO). W roku 1994 wykryto nowe stanowiska z 12 parami na składowiskach popiołów elektrowni Adamów (JG), a w roku 1997, w czasie kompleksowej inwentaryzacji zwałowisk i wyrobisk kopalni odkrywkowych Konin i Adamów oraz składowisk popiołów elektrowni Adamów, Pątnów i Konin, stwierdzono łącznie 26–27 par. W roku 2000 gniazdowało tam co najmniej 19 par, a w roku 2002 – 15 par skupionych na składowisku popiołów elektrowni Adamów. Ponowna inwentaryzacja w roku

2004 wykazała 27–28 par, przy czym znaczna część populacji 64% (N=18) koncentrowała się wokół zb. Przykona, powstałego na terenie zwałowiska zewnętrznego kopalni Adamów. Kolejne 6 par gniazdowało na składowisku odpadów paleniskowych elektrowni Adamów, 1 para na terenie nieczynnej odkrywki Władysławów, 2 pary na składowisku odpadów paleniskowych elektrowni Konin i Pątnów oraz 1 para na terenie odkrywki Kazimierz (Grzybek et al. 2012, JG).

Rozmieszczenie i liczba stanowisk w latach 2005-2013

W dolinie środkowej Warty i na terenach przemysłowych (odkrywki węgla brunatnego i składowiska odpadów paleniskowych) w latach 2005–2013 zlokalizowano 16 stanowisk lęgowych (7 na terenach przemysłowych i 9 w dolinie środkowej Warty), na których gniazdowały łącznie 54 pary. W dolinie środkowej Warty na odcinku pomiędzy Kołem i ujściem Proсны, w okresie odbywania przez ten gatunek pierwszego lęgu, zinwentaryzowano 9 par na 5 stanowiskach (Koło, Gąsiorów, Ochle, Ksawerów i Patrzyków) (tab. 1). W czasie drugiego lęgu stwierdzono gniazdowanie 6 par na 5 stanowiskach (Kościelec, Ochle, Kociętowy, Szczepidło i Modlica). Najwyższą liczebność stwierdzono w roku 2006, kiedy to odnotowano jednocześnie gniazdowanie 6 par, natomiast w latach 2009–2012 na żadnym z powyższych stanowisk nie odnotowano gniazdowania. W zachodniej części doliny jedynie w roku 2013 jedną parę stwierdzono pod Modlicą (AW) (tab. 2). Charakterystykę zajmowanych siedlisk na poszczególnych stanowiskach lęgowych przedstawiono w tab. 3.

W ostatnich latach wykazano kilka przypadków gniazdowania na polach rozmytych przez wiosenne wezbrania Warty – jedno stanowisko zlokalizowano pod Kościelcem (w roku 2007 – 2 pary) drugie pod Patrzykowem (w roku 2006 – 2 pary, a w latach 2007 i 2013 odpowiednio 1 i 2 pary). W przeszłości taki lęg stwierdzono na podtopionym polu kukurydzy koło Jez. Bytyńskiego (Winiecki 2000).

W latach 2005–2013 na terenach przemysłowych wschodniej Wielkopolski (odkrywki węgla brunatnego i składowiska odpadów paleniskowych) na 7 stanowiskach zinwentaryzowano łącznie 39 par (tab. 2). Najwyższą liczebność par odnotowano w roku 2007, kiedy to gniazdowało tam łącznie 11 par. W stosunku do roku 2004 zanotowano spadek liczebności o 39%. W czasie odbywania pierwszego lęgu siewczki obrożne wykazały na 6 stanowiskach (składowisko odpadów paleniskowych elektrowni Konin i Pątnów, składowisko odpadów paleniskowych elektrowni Adamów, zb. Przykona, odkrywka „Józwin”, zbiornik odkrywki „Lubstów”, osadnik ściekowy Cukrowni „Gosławice”) w liczbie 26 par. W okresie odbywania drugiego lęgu gniazdowała na 3 stanowiskach (składowisko odpadów paleniskowych elektrowni Konin i Pątnów, odkrywka „Józwin”, nieczynne składowisko odpadów paleniskowych elektrowni Pątnów) w łącznej liczbie 13 par. Składowiska odpadów paleniskowych skupiały największą liczbę par. W latach 2005–2012 przystąpiły tam do lęgów łącznie 24 pary z najwyższą liczebnością 6 par w roku 2008.

Mała częstość wykorzystywania tych samych stanowisk w dolinie Warty (N=9) wskazuje na niestabilność i przejściowość zaistniałych warunków do odbycia lęgów. Tylko w dwóch przypadkach, na stanowiskach Patrzyków i Ochle, gniazdowanie potwierdzono więcej niż w jednym roku (odpowiednio 3 i 2 razy). Na terenach przemysłowych (N=7) najbardziej trwałymi siedliskami lęgowymi były składowiska odpadów paleniskowych (popioły). Siewczka obrożna gniazdowała tam w 10 sezonach, na pozostałych stanowiskach lęgi odnotowano jednorazowo.

Poza wyżej wymienionymi stanowiskami z tego okresu znane są tylko dwa przypadki lęgów pojedynczych par w Wielkopolsce: w roku 2006 nad Jez. Powidzkim koło

Kosewa (MPr) i w roku 2007 na dnie spuszczonego stawu w Miłosławiu (Przybycin & Żurawlew 2008).

Na podstawie danych zebranych w latach 2005–2013 wielkopolską populację łągową sieweczki obrożnej można ocenić na 5–15 par (ryc. 1), przy czym z uwagi na nieregularność zasiedlania wielu stanowisk i tendencję do ich zaniku bardziej realny jest dolny zakres liczebności.

Tabela 1. Liczebność par łągowych sieweczki obrożnej *Charadrius hiaticula* w latach 2005–2013 na poszczególnych stanowiskach w dolinie środkowej Warty na odcinku pomiędzy Kołem a ujściem Proсны

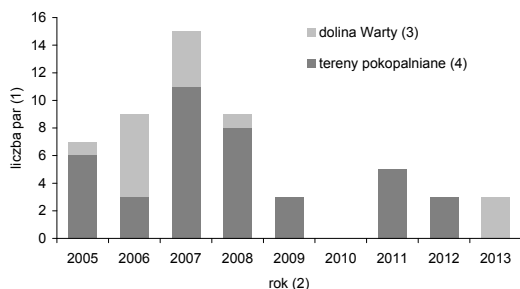
Table 1. Numbers of breeding pairs of Common Ringed Plover *Charadrius hiaticula* in different locations in the Middle Warta River Valley between Koło and the Prosna River mouth in 2005–2013. (1) – location

Stanowisko (1)	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Koło		1							
Kościelec			2						
Gąsiorów		1							
Ochle	1	1							
Ksawerów			1						
Kociętowy		1							
Patrzyków		2	1						2
Szczepidło				1					
Modlica									1
Razem (2)	1	6	4	1	0	0	0	0	3

Tabela 2. Liczebność par łągowych sieweczki obrożnej *Charadrius hiaticula* w latach 2005–2013 na poszczególnych stanowiskach na terenach przemysłowych wschodniej Wielkopolski

Table 2. Numbers of breeding pairs of Common Ringed Plover *Charadrius hiaticula* in different locations in the industrial area of eastern Wielkopolska in 2005–2013. (1) – location, (2) – combustion waste landfill of the Konin and Pątnów power plants, (3) – Przykona Reservoir, (4) – combustion waste landfill of the Adamów power plant, (5) – “Józwin” opencast mine, (6) – water reservoir in “Lubstów” opencast mine, (7) – closed combustion waste landfill of the Pątnów power plant, (8) – drying sedimentation basin of the former “Gosławice” sugar factory (9) – total

Stanowisko (1)	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Składowisko odpadów paleniskowych elektrowni Konin i Pątnów (2)	5	3	5	6	3		2	1	
Zb. Przykona (3)			5						
Składowisko odpadów paleniskowych elektrowni Adamów (4)			1						
Odkrywka „Józwin” (5)				2					
Zbiornik w odkrywce „Lubstów” (6)								1	
Nieczynne składowisko odpadów paleniskowych elektrowni Pątnów (7)	1						3		
Wysychający osadnik ściekowy nieczynnej Cukrowni „Gosławice” (8)								1	
Razem (9)	6	3	11	8	3	0	5	3	0

Ryc. 1. Liczba par sieweczki obrożnej *Charadrius hiaticula* w Wielkopolsce w latach 2005–2013.

Fig. 1. Numbers of breeding pairs of Common Ringed Plover *Charadrius hiaticula* in Wielkopolska in 2005–2013. (1) - number of breeding pairs, (2) - years, (3) - breeding localities in post-mining areas, (4) - breeding localities in the Warta River valley

Tabela 3. Liczba par lęgowych sieweczki obrożnej *Charadrius hiaticula* w Wielkopolsce w wyróżnionych okresach

Table 3. Numbers of breeding pairs of Common Ringed Plover *Charadrius hiaticula* in Wielkopolska in selected periods. (1) years, (2) number of pairs

Lata (1)	1959–1967	1971–1980	1981–1990	1991–2000	2000–2004	2005–2013
Liczba par (2)	13–19	30–33	60	30–40	27–28	5–15

Tabela 4. Charakterystyka zajmowanych siedlisk w latach 2005–2013 na stanowiskach lęgowych w dolinie Warty i terenach przemysłowych

Table 4. Features of habitats occupied by Common Ringed Plover in 2005–2013 in the breeding localities in the Warta River valley and industrial areas. (1) locality, (2) habitat, (3) Warta River valley, (4) periodically flooded pasture situated between embankments, (5) sand piles created as a result of pond digging, (6) periodically flooded pastures and grasslands situated between embankments, (7) sands along a riverbank, (8) ploughed field situated between embankments, (9) drying oxbow lake situated between embankments, (10) industrial areas, (11) combustion waste landfill of the Konin, Pątnów and Adamów power plants, (12) dry suspension of ash and cinder, (13) Przykona and „Lubstów” reservoirs, (14) sand and gravel shores around a reservoir, (15) „Józwin” opencast mine, (16) external heap – sands along a drainage ditch, (17) „Pątnów” closed combustion waste landfill, (18) dry suspension of ash and cinder with sand layer, (19) drying sedimentation basin of the former „Gosławice” sugar factory, (20) drying bottom of a reservoir with a sandy and silt base

Stanowisko (1)	Siedlisko (2)
Dolina Warty (3)	
Koło	pastwisko zalewowe na międzywalu (4)
Kościelec	piaszczyska powstałe w wyniku wykopania stawów na zawalu (5)
Gąsiorów	pastwiska i murawy zalewowe na międzywalu (6)
Ochle, Ksawerów, Kociętowy	piaszczyste odsypisko wzdłuż brzegu rzeki (7)
Patrzyków, Modlica	zaorane pole na międzywalu (8)
Szczepidło	wysychające starorzecze na międzywalu (9)
Tereny przemysłowe (10)	
Składowisko odpadów paleniskowych elektrowni Konin i Pątnów oraz Adamów (11)	sucha suspensja popiołowo-żuźłowa (12)
Zbiorniki Przykona i w odkrywce „Lubstów” (13)	piaszczysto-żwirowe brzegi wokół zbiornika (14)
Odkrywka „Józwin” (15)	zwałowisko zewnętrzne – piaski wzdłuż rowu odwadniającego (16)
Nieczynne składowisko odpadów paleniskowych elektrowni „Pątnów” (17)	sucha suspensja popiołowo-żuźłowa z warstwą piasku (18)
Wysychający osadnik ściekowy byłej Cukrowni „Gosławice” (19)	wysychające dno zbiornika o podłożu piaszczysto-mułowym (20)

Dyskusja

W latach 1990. sieweczka obroźna występowała w Polsce najliczniej na środkowym wybrzeżu Morza Bałtyckiego, w dolinach dolnej i środkowej Wisły, środkowej Warty, dolnego Bugu, dolnej Narwi, w dolinie Pilicy i na terenach kopalni odkrywkowych koło Konina i Turku (Tomjałojć & Stawarczyk 2003, Sikora et al. 2007). Oszacowana dla połowy lat 1990. liczebność sieweczki obroźnej w Wielkopolsce (30–40 par) przewyższała oceny sformułowane dla innych regionów Polski. W innych regionach liczebność tego gatunku oceniono na: Małopolska – 5–10 par (Walasz & Mielczarek 1992), Lubelszczyzna – 15–20 par (Wójcik et al. 2005), Śląsk – 7 par (Dyrcz et al. 1991), Ziemia Lubuska – 1–3 pary (Jermaczek et al. 1995), Kraina Gór Świętokrzyskich – 1–3 pary (Chmielewski et al. 2005). Wysoka jeszcze liczebność tego gatunku w Wielkopolsce wynikała z okresowego występowania dogodnych siedlisk łągowych w dolinie Warty i wokół nowo powstałych zbiorników na terenach zamykanych odkrywek.

Obecnie w Wielkopolsce poza sporadycznymi przypadkami gniazdowania w dolinie Warty, najważniejszymi terenami łągowymi dla gatunku są składowiska odpadów paleńskich z Elektrowni Pątnów i Konin oraz wyrobiska i zwałowiska w systemie kopalni odkrywkowych węgla brunatnego w rejonie Konina i Turku (Winiecki et al. 1997, Winiecki et al. 1998, Winiecki 2000, Grzybek et al. 2012). Uzyskane w latach 2005–2013 wyniki jednoznacznie wskazują na dalszy spadek liczby gniazdujących par w Wielkopolsce. W stosunku do maksimum liczebności w latach 1980. jest to spadek od 8 do 25%. Sukcesywny zanik łągowisk w dolinie Warty wiąże się bezpośrednio z oddaniem do eksploatacji zb. Jeziorsko. Pociągnęło to za sobą rozległe zmiany siedliskowe w dolinie dolnej i środkowej Warty, skutkujące częstością i długotrwałością lub brakiem corocznych cyklicznych zalewów doliny (Chylarecki et al. 1992, Krupa & Winiecki 2000). Od tego czasu zmienił się też sposób gospodarowania w dolinie, wyrażający się sukcesywnym spadkiem pogłowia wypasanego bydła i gęsi odłogowaniem użytków. Dawniej sukcesja wierzbi i wysokich roślin zielnych hamowana była przez intensywny wypas oraz zimowe i wiosenne powodzie. Obecnie większość pastwisk i muraw zalewowych zarosła wysoką roślinnością zielną, co uniemożliwia gniazdowanie sieweczce. Nie bez znaczenia pozostaje też zwiększona penetracja terenu przez ludzi, drapieżnictwo wrony *Corvus cornix* i norki amerykańskiej *Mustela vison*, co wpływa na niską udatność łągów. Nadal jednak odcinek doliny pomiędzy Kołem i ujściem Proсны stanowi najważniejszy teren łągowy dla tego gatunku w Wielkopolsce (Bednorz 2000), pomimo że w ostatnich latach obserwuje się tam tylko nieregularne łągi.

W okresie łągowym gatunek w Wielkopolsce zasiedla piaszczyste, żwirowe lub porośnięte skąpą roślinnością otwarte tereny w pobliżu płytkiej wody. Zazwyczaj są to piaszczyste łachy i wyspy w nurcie rzek, piaszczyste odsypiska wzdłuż brzegów, suche pastwiska, murawy zalewowe, spuszczone stawy oraz składowiska popiołów i otwarte piaszczyska na terenach kopalń odkrywkowych. Wyjątkowo stwierdzono łągi siewczek obroźnych na zaoranych łąkach w dolinie rzeki Warty (S. Mielczarek, dane niepubl.). Nowym zjawiskiem jest gniazdowanie sieweczki obroźnej na łąkach przekształconych w pola uprawne. Warunkiem gniazdowania na takich stanowiskach jest przede wszystkim wysoki stan wody wiosną, wykluczający użytkowanie takich pól i powodujący ich odłogowanie.

Zanikanie populacji łągowej tego gatunku na terenach kopalni odkrywkowych zdaje się być procesem naturalnym. Przejściowo zaistniałe dogodne warunki gniazdowania w roku 2004 na zwałowiskach oraz wokół nowo powstałych zbiorników w zamykanych odkrywkach pozwalały na gniazdowanie w ich obrębie nawet 96% całej wielkopolskiej populacji. Sukcesywna rekultywacja terenów zamykanych odkrywek w ciągu kilku lat

Fot. 1. Gniazdo sieweczki obroźnej *Charadrius hiaticula* na składowisku odpadów paleniskowych elektrowni Konin i Pątnów (12.06.2008) (© Sławomir Mielczarek) – A nest of Common Ringed Plover *Charadrius hiaticula* on a combustion waste landfill of the Konin and Pątnów power plants

radykalnie zmienia warunki środowiskowe. W wielkoodkrywkowych kopalniach Konin i Adamów wdrażane są nowe metody rekultywacji w kierunkach: rolnym, leśnym, wodnym i coraz częściej rekreacyjno–sportowym (Kasztelewicz 2010). Powoduje to definitywną utratę dogodnych siedlisk lęgowych dla tego gatunku. Sytuację tę obrazują wyniki inwentaryzacji uzyskane na znanych dotychczas stanowiskach. Nieco trwalsze są stanowiska nad nowo powstałymi zbiornikami wodnymi w poeksploatacyjnych wyrobiskach zamykanych odkrywek. Przykładem tego jest zb. Przykona, wokół którego piaszczystych i piaszczystych brzegów w roku 2004 skupiało się 18 par (JG). W kolejnych latach zabudowa terenów wokół zbiornika i ich zagospodarowanie w kierunku rekreacyjno–letniskowym przyczyniła się do spadku liczebności par lęgowych. W roku 2007 na tym stanowisku zanotowano spadek liczby par o 28%, a w kolejnych sezonach gatunek przestał gniazdować. Zjawisko zanikania zaobserwowano na wszystkich znanych stanowiskach, przy czym większość z nich istniała tylko przez jeden lub kilka sezonów.

Również składowiska odpadów paleniskowych są przekształcane i rekultywowane, choć tam zjawisko to ogranicza się zwykle do wyrównania terenu i obwałowania osadów sedymentacyjnych. Prowadzi to do sezonowych wahań liczebności, a w nielicznych przypadkach do okresowego porzucenia stanowisk, jak miało to miejsce w roku 2010 na składowisku odpadów paleniskowych elektrowni Konin i Pątnów, gdzie prowadzono prace ziemne. Pomimo prowadzonych prac, stanowisko to w ostatnich latach było jednym z trwalszych miejsc gniazdowania gatunku. Jednakże w roku 2013 zaczęło ono zarastać kępami lucerny *Medicago* spp. i nostryka *Melilotus* spp. co spowodowało, że sieweczki już na nim nie gniazdowały. Mając na uwadze niestabilność tego typu środowisk należy spodziewać się w najbliższych latach całkowitego zaniku stanowisk sieweczki obroźnej w Wielkopolsce, bądź tylko sporadycznego gniazdowania, gdy zaistnieją odpowiednie warunki.

Przedstawione wyniki wskazują na konieczność pilnego wdrożenia programów ochrony gatunku w dolinie środkowej Warty. Niezbędne jest podjęcie szeregu działań zarówno w szerszej skali (zmiana funkcjonowania zb. Jeziorsko), jak i lokalnej (renaturyzacja obiegu wody w dolinie, odtworzenie gospodarki łąkowej i wypasu) (Winięcki et al. 1998, Winięcki et al. 2009).

Najnowsze dane o stanowiskach łągowych sieweczki obrożnej udostępnił: Jerzy Grzybek (JG), Radosław Łucka (RŁ), Waldemar Kawiński (WK), Wojciech Kurzawski (WKu), Mateusz Matysiak (MM), Krzysztof Mularski (KM), Michał Przybycin (MP), Paweł Przybycin (PP), Michał Przysański (MPr), Mikołaj Szymkiewicz (MSz), Adam Olszewski (AO), Józef Wcisłek (JW) i Aleksander Winięcki (AW). Przemek Żurawlew wyszukał niektóre dane o stanowiskach tego gatunku w literaturze. Wszystkim tym osobom składam podziękowania.

Literatura

- Antczak J., Ziółkowski M. 1991. Rozmieszczenie i liczebność stanowisk łągowych sieweczki obrożnej *Charadrius hiaticula* i rybitwy białoczelnej *Sterna albifrons* w środkowej części Bałtyku w 1988 r. W: Górski W. (red.). Łęgowska ptaków wodnych i błotnych oraz ich ochrona w środkowej części Pomorza. Słupsk, ss. 159–167.
- Antczak J., Kotlarz B., Ziółkowski M. 1999. Zmiany liczebności łągowych sieweczek obrożnych *Charadrius hiaticula* i rybitw białoczelnych *Sterna albifrons* w środkowej części polskiego wybrzeża Bałtyku. Przgl. Przyr. 13(1–2): 163–168.
- Bednorz J., Kupczyk M., Kuźniak S., Winięcki A. 2000. Ptaki Wielkopolski. Monografia faunistyczna. Bogucki Wyd. Nauk., Poznań.
- Bukaciński D., Cygan J. P., Keller M., Piotrowska M., Wójciak J. 1994. Liczebność i rozmieszczenie ptaków wodnych gniazdujących na Wiśle Środkowej – zmiany w latach 1973–1993. Not. Orn. 35: 5–47.
- Chmielewski S., Fijewski Z., Nawrocki P., Polak M., Sułek J., Tabor J., Wilniewicz P. 2005. Ptaki Krainy Gór Świętokrzyskich. Monografia faunistyczna. Bogucki Wyd. Nauk., Kielce–Poznań.
- Chylarecki P., Winięcki A., Wypychowski K.. 1992. Awifauna łągowa doliny Warty na odcinku Uniejów – Sępólno. W: Winięcki A. (red.). Ptaki łągowe doliny Warty. Prace Zakł. Biol. i Ekol. Ptaków UAM 1: 7–75.
- Chylarecki P. 2001. Sieweczka obrożna *Charadrius hiaticula*. W: Głowaciński Z. (red.). Polska czerwona księga zwierząt, Kręgowce. PWRiL, Warszawa, ss. 191–194.
- Chylarecki P. 2007. Sieweczka obrożna *Charadrius hiaticula*. W: Sikora A., Rohde Z., Gromadzki M., Neubauer G., Chylarecki P. (red.). Atlas rozmieszczenia ptaków łągowych Polski 1985–2004. Bogucki Wyd. Nauk., Poznań, ss. 192–193.
- Dyrz A., Grabiński W., Stawarczyk T., Witkowski J. 1991. Ptaki Śląska. Monografia faunistyczna. Zakład Ekologii Ptaków, Uniwersytet Wrocławski, Wrocław.
- Grzybek J. 1996. Nowe stanowiska sieweczki obrożnej *Charadrius hiaticula* w okolicach Konina. Przgl. Przyr. 7(1): 95–96.
- Grzybek J., Zagalska–Neubauer M., Wałęcki R. 2012. Ptaki Konińskiego Zagłębia Węgla Brunatnego. Ptaki Wielkop. 1: 35–53.
- Jermaczek A., Czwałga T., Jermaczek D., Krzyśków T., Rudawski W., Stańko R. 1995. Ptaki Ziemi Lubuskiej. Monografia Faunistyczna. Wyd. Lub. Klubu Przyr., Świebodzin.
- Kasztelewicz Z. 2010. Rekultywacja terenów pogórnich w polskich kopalniach odkrywkowych. Monografia. Fundacja Nauka i Tradycje Górnicze. AGH Kraków.
- Kozłowski T. 1961. Ptaki Jeziora Powidzkiego. Praca magisterska w Katedrze Zoologii Akademii Rolniczej w Poznaniu, maszynopis.
- Krupa A., Winięcki A. 2000. Awifauna Nadwarciańskiego Parku Krajobrazowego. W: Winięcki A. (red.). Ptaki Parków Krajobrazowych Wielkopolski. Wielkop. Prace Ornit. 9: 89–121.
- Krupa A., Michalczyk A., Ruciński M. 2002. Obserwacje ornitologiczne w Nadwarciańskim Parku Krajobrazowym w latach 2000 i 2001. Roczn. Nauk. PTOP „Salamandra” 6: 119–128.
- Krupa A., Michalczyk A., Ruciński M. 2004. Obserwacje ornitologiczne w Nadwarciańskim Parku

- Krajobrazowym w latach 2002 i 2003. Rocz. Nauk. PTOP „Salamandra” 8: 35–42.
- Kupczyk M. 1997. Awifauna Nadgopla – liczebność i rozmieszczenie. W: Kupczyk M. (red.). Ptaki wybranych jezior Wielkopolski. Prace Zakł. Biol. i Ekol. Ptaków UAM 7: 55–116.
- Kuźniak S., Lorek G. 1993. Ptaki Zbiornika Wonieść i terenów sąsiednich. Prace Zakł. Biol. i Ekol. Ptaków UAM 2: 1–45.
- Lewartowski Z., Winięcki A. 1992. Sieweczka obroźna (*Charadrius hiaticula*). W: Głowaciński Z. (red.). Polska czerwona księga zwierząt. PWRiL, Warszawa, ss.166–168.
- Łucka R., Winięcki A. 2000. Awifauna Rogalińskiego Parku Krajobrazowego. W: Winięcki A. (red.). Ptaki Parków Krajobrazowych Wielkopolski. Wielkop. Prace Ornitol. 9: 123–143.
- Ożarowski D. 2000. Rozmieszczenie i liczebność lęgowych siewkowców *Charadrii* nad Zatoką Gdańską w latach 1991–1992. Not. Orn. 41: 172–176.
- Przybycin P. 2002. Występowanie sieweczki obroźnej *Charadrius hiaticula* na polskim zachodnim wybrzeżu Morza Bałtyckiego. Przegl. Przyr. 13(1–2): 163–168.
- Przybycin M., Przybycin P. 2003. Zanikanie sieweczki obroźnej *Charadrius hiaticula* w dolinie środkowej Warty. Not. Orn. 44: 279–281.
- Przybycin P., Żurawlew P. 2008. Awifauna lęgowa stawów rybnych Żerkowsko–Czeszewskiego Parku Krajobrazowego. Biul. Parków Kraj. Wielkop. 14(16): 117–125.
- Sikora A., Rohde Z., Gromadzki M., Neubauer G., Chylarecki P. (red.). 2007. Atlas rozmieszczenia ptaków lęgowych Polski 1985–2004. Bogucki Wyd. Nauk., Poznań.
- Tomiałojć L., Stawarczyk T. 2003. Ptaki Polski – rozmieszczenie, liczebność i zmiany. PTPP „pro Natura”, Wrocław.
- Walaś K., Mielczarek P. (red.). 1992. Atlas Ptaków Lęgowych Małopolski 1985–1991. Biologica Silesiae, Wrocław.
- Wesołowski T., Głażewska E., Głażewski L., Nawrocka B., Nawrocki P., Okońska K. 1984. Rozmieszczenie i liczebność ptaków siewkowatych, mew i rybitw gniazdujących na wyspach Wisły środkowej. Acta Ornithol. 20: 159–185.
- Winięcki A., Grzybek J., Krupa A., Mielczarek S. 1997. Awifauna lęgowa doliny środkowej Warty – stan aktualny i kierunki zmian. Not. Orn. 38: 87–120.
- Winięcki A., Grzybek J., Krupa A., Mielczarek S. 1998. Wielkopolska – Dolina Środkowej Warty. In: Krogulec J. (Ed.). Ptaki łąk i mokradeł Polski (stan populacji, zagrożenia i perspektywy ochrony). Fundacja IUCN Poland, Warszawa.
- Winięcki A. 2000. *Charadrius hiaticula* (L., 1758) – sieweczka obroźna. W: Bednorz J., Kupczyk M., Kuźniak S., Winięcki A. Ptaki Wielkopolski. Monografia faunistyczna. Bogucki Wyd. Nauk., Poznań, ss. 210–214
- Winięcki A., Stachnowicz W., Mielczarek S. 2009. Monitoring przyrodniczy zdewastowanych przez wcześniejsze zabiegi hydrotechniczne siedlisk w dolinie Warty i nowo stworzonych warunków do odbudowy dawnych walorów ornitologicznych na terenie gminy Łądek i Zagórów (rok I – 2009). Opracowanie wykonane dla Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad oddział w Poznaniu, Poznań 2009.
- Wołk K. 1974. Ptaki rezerwatu Krajkowo nad Wartą. Ochr. Przyr. 40: 205–228.
- Wójcik J., Biaduń W., Buczek T., Piotrowska M. 2005. Atlas ptaków lęgowych Lubelszczyzny. Lubel. Towarzystwo Ornitol., Lublin.

Sławomir Mielczarek

ul. Dworcowa 11/17, 62–510 Konin
slawomirm65@gmail.com